

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ

A1 TÜRKÇE DERSİ UZUN TEZİ

ATEŞTEN KADINLAR

Rehber Öğretmen: Halil Koç

Öğrencinin Adı: Melda

Soyadı: evikel

Numarası: 001129-0131

Sözcük Sayısı: 3938

Araştırma Sorusu: Halide Edib Adıvar'ın "Ateşten Gömlek" adlı yapıtında kadın figürlerin işlevi nedir?

İÇİNDEKİLER

Öz.....	1
1.Giriş.....	2
2.Kadın ve Vatan	
2.1.Ayşe.....	3
2.2.Kezban.....	6
2.3.İstanbul Kadınları.....	8
3.Ayşe ve İzmir.....	10
4.Ateşten Gömlek.....	12
5.Kadın ve Aşk	
5.1.Ayşe ve Peyami.....	14
5.2.Ayşe ve İhsan.....	16
6.Sonuç.....	19
7.Kaynakça.....	20

Öz:

Uluslararası Bakalorya Programı Türkçe A1 Dersi kapsamında hazırlanan bu tez çalışmasında, Halide Edip Adıvar'ın "Ateşten Gömlek" adlı yapıtının kurgulanmasında kadın figürünün işlevi incelenmiştir. Yapıtın oluşturulmasında kadın figürlerinin işlevinin çok önemli olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Buradan yola çıkarak, bu tez çalışmasında, güçlü kadın figür Ayşe ve yan karakter Kezban, milli mücadele ve kişisel aşkları bağlamında incelenmiştir. Ayşe başlığı altında; kadınlığından arındırılmış yüceleştirilmiş vatani için ölüme gidebilen, cesur kadın tiplemesi, Kezban başlığı altında; eğitimsiz, kadınsı duyguları daha güçlü olduğu için biraz da hor görülen kırsal kesim kadını, İstanbul kadınları başlığı altında; olumlu ve olumsuz kadın tiplemeleri, Ayşe ve İzmir başlığı altında; bir uzamdan hareketle milli mücadele ile kadının özdeşleştirilmesi, Ayşe-Peyami ve Ayşe-İhsan başlıkları altında; vatan aşkını kişisel aşkından önde tutan kadın ve erkek karakterler incelenmiştir. Kurgu, milli mücadeleyi anlatan tarihsel bir kurgu olduğu için, kadınlara yüklenen vatanperverlik olgusu da ateşten gömlek başlığı altında incelenmiştir. Kadın figürleri; zengin kadın-halk kadını, eğitilmiş-eğitimsiz kadın, zayıf-kuvvetli kadın kutuplulukları şeklinde ele alınmıştır.

Öz Sözcük Sayısı: 155

Araştırma Sorusu: Halide Edib Adıvar'ın "Ateşten Gömlek" adlı yapıtında kadın figürlerin işlevi nedir?

ATEŞTEN KADINLAR

1.Giriş:

Toplumlarda var olan kadın erkek kimlikleri ve cinsiyet ayrımcılığı o toplumun kültür yapısı ile yakından ilişkilidir. Türk toplumunda eskiye bağlı geleneksel kadın ve erkek kimlikleri karşımıza çıkmaktadır. Geleneksel bakış açısıyla; kadınların yalnızca kadınlıkları ve aile içindeki yeri ön plana çıkarılmış; iyi anne, iyi eş olmak gibi görevler yüklenmiş ve kadınlar toplumsal yapıdan soyutlanmıştır, bu da kadın erkek arasında kaçınılmaz bir sosyal statü farkı doğurmuştur. Bu anlayış, sayısal olarak erkek gücünün azaldığı bir dönem olan milli mücadele yılları ile birlikte değişime uğramış kadına toplumda daha farklı roller verilmeye başlanmıştır.

Savaş dönemi edebiyatının öne çıkan yazarı olan Halide Edip Adıvar "Ateşten Gömlek" adlı yapıtında, savaş sırasında; kararlı, azimli, zorluklarla baş edebilen, erkeklerle omuz omuza mücadele veren, kadınlığı geriye atılmış ve yüceleştirilmiş güçlü Türk kadını figürüne dikkat çekmiş, milli mücadeleyi kadın-erkek ilişkisi içinde yoğurarak kaleme almıştır. Peyami, İhsan ve Ayşe üçgeni arasında; pek çok insanın ruh dünyası, duyguları, vatan aşkı fedakarlıkları, çaresizlikleri etkileyici bir biçimde ortaya konmuştur. Dönemin gerçeklikleri ilerici düşünce yapısı ile ortaya koyularak, toplumun savaş ile değişen sosyal yapısında toplumsal bir kadın figürü yaratılmıştır. Kişisel aşklar idealize edilmiş, toplum tarafından onaylanacak kutsal, güçlü, onurlu, fedakar, manevi değerleri cinsiyet kimliğinin önünde tutulan, toplumsal yönü ağır basan kadın tipi ortaya çıkmıştır.

Milli mücadele, bir erkeğin ağzından anlatılsa da kadın temel unsurdur. Kurgunun bir erkeğin ağzından aktarılması, erkeğin egemen olduğu bir toplumda sosyal kadın tipine karşı bir güven oluşturma ve erkeğin kadına bakış açısında bir farklılık yaratma amacı gütmektedir.

Güçlü kadın modellemeleri, gerçekten de toplumdaki kalıpları değiştirerek , toplumun kadına bakış açısının, erkeğin kadına bakış açısının ve kadının toplumsal rolünün değişmesinde etkili olmuştur. İlerici ve toplum sorunlarıyla ilgilenen, toplumsal alanda rol alarak kendini toplumda kabul ettiren kadınlar, kendilerinden esirgenmiş olan, toplumda güçlü olabilme durumunu, toplumda kabul görür bir düşünce haline getirmişlerdir.

2.Kadın ve Vatan:

2.1.Ayşe:

Bir toplumda dönemsel gereklilikler doğrultusunda, toplum bireylerinin sosyal konumları değişikliklere uğrayabilir. Toplumda geriye itilmiş, erkeğe bağımlı yaşamaya mahkum edilmiş ve toplum meselelerinden uzak tutulmuş kadın tipinin, toplumsal meselelerde gösterdiği duyarlılığı ortaya koymasıyla milli mücadele dönemi, kadınların sosyal konumuna farklı bir bakış açısı getirmiştir. Yapıtta, Ayşe karakteri odak figürlerden biridir ve bu anlamda önemli bir role sahiptir.

Ayşe güçlü, mücadeleci, eğitilmiş ve gerekirse vatani için gözünü bile kırpmadan ölüme gidebilecek bir Türk kadını temsil etmektedir. Aslında Ayşe figürü milli mücadelenin tam da kendisidir. Birçok kadına toplum tarafından çaresizlik ve imkansızlıklar içerisinde evlerinde oturmak, çocuklara bakmak ve kocalarının

askerden dönmelerini beklemek gibi birtakım sorumluluklar yüklenirken, Ayşe'nin aktif olarak milli mücadelenin içerisinde bulunması, onun güçlü bir kadın karakter olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Milli mücadele başlamadan uzun süre önce ana karakter Peyami, annesi tarafından kendisi ile evlendirilmeye çalışılan Ayşe'yi istememiş, hatta ondan kaçmak için yurtdışına gitmiştir. *“Galiba on iki sene oluyor, annem beni evlendirmek istedi ve kızı İstanbul'a davet etti. Aman ya Rabbim... Adı Ayşe olan İzmirli bir kız. Çantamı topladım, Avrupa'ya kaçtım.”*(Adivar, 22). Peyami'nin kaçtığı bu İzmirli kız, milli mücadelenin başlamasıyla değişime girmiş, bambaşka bir insan haline gelmiştir. Yarattığı bu değişim olgusu, kurgu gibi görünmekle birlikte o yılların Anadolu kadınının ruhunu gözler önüne sermektedir. Ayşe, İstanbul'a ilk geldiği zaman daha donuk, konuşmayan, duyguları körelmiş, fırtınalarını içinde yaşayan bir karakterken, yurdun işgal edilmesi konusunda bir İngiliz gazetecisiyle yaptığı konuşmada, içindeki öfkeyi ve mücadelecisi ruhu ortaya çıkartmış, bir kadından beklenmeyen bir cesaretle söylediği sözler herkesi hayrete düşürmüştür. *“İngilizler aflarını talep edenlere versinler... siz bizden af talep ediniz”*(Adivar, 60,61) Peyami'nin gözünde Ayşe, o andan itibaren başka bir anlam kazanmıştır. *“Ayşe hiç o eski, sessiz ızdırab heykeli değil. O kadar alevle, gençlikle, dünyaya sığmayan bir kudretle yaşıyor ki...”*(Adivar, 97). Ayşe'deki bu karakter değişimi onun toplumsal statüsünü de değiştirmiş, onu daha saygın bir mevkiye ulaştırmıştır. Ayşe'nin evinde oturan bir kadınken bir anda kitleleri peşinden sürükleyecek kadar güçlü bir hale getirilmesi, sosyal kadın tipini destekler niteliktedir.

Bir kadının fiziksel olarak cephede savaşmasının zor olması nedeniyle Ayşe, cephe arkasından milli mücadele esnasında yaralanan askerlere destek verip şefkat gösteren bir hemşire olarak konumlanmıştır. Ayşe karakterinin hemşire olarak kurguya dahil edilmesi, kadınların toplumda saygın bir mevki kazanması, iyilik, yücelik gibi vasıflarla onurlandırılmasını yansıtmak içindir.

Ayşe, savaşta, cephede, bizzat yer alarak ve bu uğurda canını vererek yaptığı işe ve milletine sadakatini kanıtlamaktadır. Yaptığı işe ölümüne bağlı olan Ayşe, var olan bu özellikleriyle, güçlü, cesaretli ve fedakar Türk kadını temsil etmektedir. Ayşe, gözü kara, cesur, kaybedecek bir şeyi olmayan, hissettiği acılarla daha güçlü bir hale gelmiş, duygularını ve kadınlığını ikinci plana itmiş bir karakter olarak belirmektedir. *“Ne kadınlık ne cinsiyet ne de beşeri bir zaaf vardı”*(Adivar,216). Ayşe, kadınlık ve cinsiyet unsurlarından yoksun bırakılarak ve bir nevi erkek özelliklerini taşıyarak milli mücadelede yer alması ile yüceltilmektedir. Ayşe, kendisine derin bir aşk duyan İhsan’ın onu koruma çabalarına içten içe öfke duymaktadır. *“Bana bak Peyami ben en çok beni korumak isteyenlerden, saklanacak bir nevi mahluk gibi beni sakınanlardan nefret ederim”*. (Adivar, 112). Bu; kadınların toplumda korunmaya muhtaç ve aciz varlıklar olarak görülmesine bir tepki ve korunması gerektiğini düşünen kadın modeline bir eleştiridir.

Ayşe’nin varlığının gerçek olup olmadığı doktorlar tarafından tartışılmaktadır. Ayşe karakterinin varlığının tartışılması ve Peyami’nin onu sadece kurgulamış olabileceği gerçeği, Ayşe’nin sadece bir sembol olarak yaratıldığını düşündürmektedir. Ayşe, Peyami’nin içindeki vatan aşkının somutlaştırılmış ve beden bulmuş halidir ve bu yüzden, aslında herkesin içinde olan vatani kurtarma tutkusunu temsil ettiği

söylenbilir. Bu da herkesin Ayşe'ye karşı hayranlık duymasını açıklamaktadır. Her ne kadar Ayşe'nin varlığı tartışılrsa da, İhsan ile yaşadığı aşk ve Peyami'nin onun karakterine karşı duyduğu ilgi kadar, fiziksel özelliklerine de ilgi duyması, Ayşe karakterinin gerçek olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Ayrıca Ayşe'nin yazdığı mektuplar gerçeklik konusunda ipuçları vermektedir. Peyami, tifo hastalığına yakalanıp, hastanede yatmak zorunda kalınca, Ayşe'den aldığı mektuplar sayesinde milli mücadeleden haberdar olmuştur. Ayşe'nin yazdığı mektuplar, bir kadının gözünden milli mücadele ile ilgili önemli bilgiler verir niteliktedir.

Ayşe, ana ve yan karakterleri etkileyebilecek kadar güçlü bir kadın olarak figürize edilmekte ve milli mücadele olgusu Ayşe'nin etrafında kurgulanarak işlenmektedir. Ayşe'de, klasik düşünce kalıbında bir kadından beklenen anne, evlat, eş olma vasıfları zayıflatılarak, bir kadının yüce ideallere yönelik içsel gücü ortaya çıkarılması, erkeğin kadına bakış açısında kadını değiştirebilmek amacı taşır. Kadın, yalnızca bir dişi olarak değil bir insan olarak algılanmalıdır. Yüceltilmiş, cesur, şefkatli ama güçlü ve kadın kimliği geride bir kadın tipi toplumun geleneksel bakış açısının değişmesi için bir model oluşturmaktadır.

2.2.Kezban:

Bir amaç uğruna verilen mücadeleler zaman zaman insani zaafarla aynı anda sürdürülür. Kişinin kendisi de hangisinin daha güçlü olduğunu bilemez. Amaca yönelik hareketlerin içinde bazen birilerine yakın olma arzusu ve duygusal zaafılar

farkına varılmadan asıl amacın önüne geçer. Yan karakter Kezban da, bu ikilemi yaşayan bir kadındır.

Ayşe kadar baskın olarak yer almasa da Kezban, milli mücadelede yer alan bir kadın olduğu için Anadolu’da, köyde yaşayan, eğitimsiz, çaresiz kadını yansıtmada önemli bir yere sahiptir. Kezban’ın, onu almadan giden askerlerin peşinden bağırması, ağlaması, hatta cephede savaşabileceğini bile söylemesi bu çaresizliğin bir yansımasıdır. *“Tüfeng atamam mı, elin şehrinden karılar gelir de ben gelip bir iş tutamam mı”*(Adıvar, 107). Dönemin kırsal kesimlerinde yaşayan kadınların birçoğunu temsil eden bir sözdür aslında bu. Kadın olarak fiziksel gücünün yetersiz olmasına karşın, vatanları için bir şeyler yapma arzusu duyan Türk kadınının modellemesidir.

Başka kadınların da milli mücadeleye katılmış olduğu gerçeğini fark etmesi sonucunda o da milli mücadelenin içerisinde yer almak istemiştir. Kezban, şehirli bir kadın olan Ayşe, hastalara bakabiliyorken, kendisinin köyünde kalması gerektiğini haksızlık olarak görmüş, kendisinin de aynı görevi üstlenebileceğini belirtmiştir. *“Ben bu şehir garısı gibi, hastaya da baharım...”* (Adıvar, 107). Ancak Kezban karakterine böylesine yüce bir görev uygun görülmemiş ve o belli bir amacı olmadan, sadece sınırsız cesareti, çaresizliği ve gözü pekliği ile bir erkek uğruna orada olmayı isteyen bir karakter olarak bırakılmıştır.

Kezban’ın milli mücadeleye katılma sebeplerinden biri, ailesini kaybetmesidir. *“Kimsesi yokmuş. Babasını öldüren ve kendini aç, çıplak bırakan gavurlarla artık o da dövüşmek istiyordu.”* (Adıvar, 135). Kezban’ın milli mücadeleye katılmasının bir

diğer sebebi de İhsan'dır. Kezban, İhsan'a küçük umutsuzca aşıktır ve her ne olursa olsun onun yanında olmak istemektedir. *“Biraz korku biraz da ye's karıştıktan sonra zavallı çocuğun bütün dünyası İhsan oluvermiş.”* (Adıvar, 145).

Kezban, İhsan'ın Ayşe'ye olan ilgisini kıskanmış ve her fırsatta Ayşe'ye nefretini ifade etmiştir. Ayşe ve Kezban birbirlerine pek de yakınlık göstermemişler ve aynı erkeğin hayatında yer alan iki kadın olarak rakip konumunda olmuşlardır.

Kezban, İhsan'ı ölümden kurtardığı düşündürülen ve sonu meçhul bırakılan bir karakterdir.

Kezban karakteri, baskın ve kuvvetli bir karakter olarak ortaya çıkmamakla birlikte , milli mücadele olgusunu, kırsal kesimlerde yaşayan kadınlar bağlamında yansıtmada önemli bir yere sahiptir. Kezbanın , bir yan karakter olarak özellikle zayıf bırakılması, asıl karakter olan Ayşe'nin daha da yüceltilmesine olanak verilmek amacını taşır. Ayşe ve Kezban modellemesinde; eğitimli-eğitimsiz kadın ve şehirli-köylü kadın kıyaslamasını yapmak mümkündür. Kezban, toplumda güçlü kadın algısının yanında duygusal zaafı nedeniyle. kendi varlığını kanıtlayamayacak bir işlevle ortaya çıkmaktadır.

2.3. İstanbul Kadınları:

İstanbul'un işgal yıllarında değişmeye başlayan çehresi, İstanbul kadınlarını da etkilemiştir. Bu konuda farklı düşünce ve yöntemlere sahip olmaları nedeniyle, birbirlerine karşı kıskançlık, aşağılama ve hor görme gibi duygusallığa dayalı davranışlar sergilese de aynı amaç uğruna mücadeleye girişmişlerdir.

İstanbul kadınları milli mücadele günlerinde davranış çeşitliliği gösteren gruplar halindedir. Peyami'nin annesi *“yaşlı, zeki ve alafranga bir şişli hanımı”* (Adivar, 21) dır ve salonu İstanbul'un yüksek mevki kesiminin bulunduğu ve propagandaların yapıldığı bir çeşit mekandır. O, padişahın sözünden çıkılmaması gerektiğine inanır ve Peyami'yi milli mücadeleye katıldığı için evlatlıktan reddeder. Şişli hanımları grubu, zengin, sosyetik ve özentili kadınların oluşturduğu bir gruptur. Bu gruba göre ülkenin kurtuluşu, işgal devletlerinin üstünlüğünü kabul etmekten geçmektedir ve bu fikre hizmet etmektedirler. *“Şişli hanımlarının propagandasını “Rodoslular” idare eder”*(Adivar, 37).

Bu grubun lideri konumunda Salime Hanım bulunmaktadır. Salime hanım, ittihatçılara nefret boyutunda hisler beslemekte onları asla kabul etmemektedir. *“Memleketi bu hale sizin beyleriniz, paşalarınız getirdi. Bugün felaketten kurtulmak için medeni memleketlerin teveccühünü, merhametini celp etmek lazım.”*(Adivar, 56). Ona göre dil bilmeyen kadınların hiçbir değeri yoktur. Salime hanım, ittihatçılar hakkındaki kin ve nefret dolu söylemleriyle tanınmaktadır. Yalnızca, bir ittihatçı olan; Ayşe'nin abisi Cemal ile bu konuda fikri tartışmaya girebilmekte ve medeni iki insan gibi tartışabilmektedir.

Bir diğer İstanbullu kadın grubu, üniversiteliler, genç öğretmenler, yazarlar, şairlerden oluşan daha genç simaların bulunduğu eğitimli bir gruptur. Bu grup gazete ve dergilerde makaleler yayımlamakta, ilgili yerlere muhtıralar göndererek protestolara katılmaktadır. Bu grup, milli mücadelede rol alan İhsan'a kendilerini yakın hisseden bir gruptur. Burada, artık kadınların şu veya bu şekilde yurt meseleleri ile

ilgilenmeye, vatanın geleceği konusunda aktif rol almaya başlamalarının altı çizilmiştir. Vatansever İstanbul kadınları ise, Peyami'nin gözünden aktarılmaktadır. *"İpekli bol çarşafları içinde buruşuk yanaklarına yaşlar akarak nineler geliyor. ...o kadar çok kadın var ki Hamal ile genç münevverin, Karagümrüklü işçi İstanbullu kadınla yüksek ökçeli süslü kadının omuz omuza yüz yüze geldiği bir gündü"*(Adıvar, 47,48). Bu anlatımında içinde vatan sevgisi taşıyan, genç-yaşlı, fakir- zengin, eğitilmiş-cahil demeden erkekler ile bir arada vatani için mücadeleye girişmekte olan gerçek Türk kadını tipine dikkate çekilmiştir. Bu bir kırılma noktasıdır ve kadının toplumda üstlendiği rol açısından tabuların yıkılmasıdır.

Tepkisiz ve batılılaşmayı kendi özünü inkar etmekle bir tutan bir kısım İstanbul kadını modeli yanında, toplumun gerçeğini gören, kurtuluşun mücadele ile gelebileceğini savunan kadın modeli de yavaş yavaş varlığını göstermeye başlamıştır. Olumlu kadın tiplerinin yanı sıra olumsuz kadın tiplerine de yer verilmiş, milli duygulara sahip, mitinglerde, propagandalarda yer alan; dergilerde yazılar yazan kadın tipi onaylanıp yüceltilirken, vatanından vazgeçmiş, milliyetçi duygulardan uzak ya da pasif kalmış kadın tipi yerilmiştir.

3.Ayşe ve İzmir:

Toplumunu ilgilendiren durumlarda harekete geçebilmek için gereken güç, genellikle bir kıvılcımla, bir kırılış noktası ile ortaya çıkmaktadır. Bu; bir kişi bir olay ya da bu yapıtta olduğu gibi bir uzam olabilir. İzmir bu anlamda toplumsal hareketi ateşleyen yer konumundadır. Ayşe de İzmir'in bir sembolü olarak, milli mücadeledeki kıvılcımı yakabilecek kadar güçlü kadın tipini temsil eder.

Ayşe'nin İzmirli oluşu tesadüfi bir seçim değildir. İzmir, hem ilk işgal edilen yer olması hem de milli mücadelenin son noktası olması açısından önem kazanmaktadır. Ayşe ismi de, Türk kadını temsil eden bir isimdir. Dolayısıyla İzmirli Ayşe olarak karşımıza çıkan figür, aslında bağımsızlık mücadelesi veren Anadolu'yu temsil etmektedir. Kaldı ki, askerlerin İstanbul'da kılıçları ile Ayşe'nin önünde diz çökerek yemin etmeleri de gerçekte bu mücadeleye edilen bir yemindir. Ayşe ve İzmir ilginç bir şekilde harmanlanmış ve sıkıca birbirine kenetlenmiştir. Ayşe, İzmir'den İstanbul'a gelmiş, ve milli mücadeleye katılmaya karar vermiştir. Sık sık vurgulandığı üzere birçok asker Ayşe tarafından yüreklendirilmiştir. Burada yine, erkek topluluğunu hiçbir kadınsılık özelliğini göstermeden etkileyebilen sadece manevi duygularla dolu bir Ayşe vardır. İzmir, Ayşe karakteri ile sürekli iç içe olarak kullanılmaktadır. *"...kolu bağ içinde simsiyah örtülü bir kadın. İçimden: "İzmir geliyor" dedim."* (Adivar, 45). Ayşe'nin gelmesiyle birlikte İzmir'in de geliyor olması Ayşe'nin bir nevi her şeyin başlangıç noktası olduğu izlenimini vermektedir. Aslında Ayşe mücadelenin fikri kısmıyla ilgilenmemektedir; onun ilgilendiği ölen, öldüren ve fiziki mücadelede bulunan kesimdir. Gerçekte bir erkek düşünce kalıbı olan 'savaşarak kazanma' düşüncesi Ayşe karakteri ile bağdaştırılarak, milliyetçi bir kadının düşünce modeli haline getirilmiştir. Bu bağlamda Ayşe karakterinin önemli bir yeri vardır. *"Ah sevgili ve ateşli İzmir! Seni Ayşe'de mi görüp ateşe gidiyoruz; yoksa Ayşe senin kızın olduğu için mi bizi yeşil İzmir'e kızıl kanlarımızı akıtarak sürüklüyor?"* (Adivar, 97). Ayşe'nin İzmir'in kızı olarak adlandırılması ve Ayşe için mi İzmir'e gidildiğinin yoksa İzmir için mi Ayşe'ye gidildiğinin tartışılması, Ayşe'nin İzmir ile aynı konumda ve önemde görüldüğünü göstermektedir. Hem Ayşe'nin geldiği şehir olduğu için, hem de kendi betimlemesi, aynı Ayşe'nin betimlemesi gibi güzelleme sıfatlarıyla oluşturulduğu için İzmir; Ayşe ile bağdaştırılmaktadır. Bu

cümlede, İzmir'in "yeşil" kelimesiyle betimlenmesi, Ayşe ile olan benzerliğini göstermektedir. Yeşil göz, güzel kadın betimlemesinde kullanılan bir ad tamlamasıdır. Ayşe de "yeşil gözlü, kıvılcık büyük dudaklı" kadın olarak betimlenmiştir ve İzmir'den söz edilirken "Yeşil İzmir" gibi betimlemeler kullanılmıştır. *"İpek örtüleriyle yanmış İzmir'in hayalini, dudakları rengin nebatların en muhteşem renklerle tecelli ettikleri "Serendib" in bir nevi meyvesini, ihtiraslı karanfil ve narçiçeklerini düşündürüyordu"*(Adivar, 53). Ayşe'nin güzel renkli, göz alıcı ve muhteşem dudaklarının İzmir'in hayali olarak adlandırılması, yine İzmir'in, güzelliği çağrıştıran kelimeler kullanılarak betimlenmesi, Ayşe ile İzmir arasında güzellik açısından bir benzerlik kurulmasını sağlamıştır.

Ayşe'nin kadınlık ve fiziksel özelliklerinin geri plana atıldığı düşüncesinden hareketle, ona yöneltilen güzellik kavramlarının hepsinin aslında bir uzamla ilişkilendirilerek, vatan için söylendiği ve yine milliyetçilik ve vatanla kadını bir tutan bir anlatımın hakim olduğu açıktır.

4.Ateşten Gömlek:

Yapıtın içerisinde leitemotive tekniği ile sık kullanılan ve kitabın da başlığı olmuş "Ateşten Gömlek" ad tamlaması, stratejik bir konuma sahiptir. Ateş kavramı zihinde hem tehlike hem de acılı bir coşku izleğini uyandırmaktadır. Ateşten gömlek, bir deyimdir ve "Acı, üzüntü veren, dayanılmaz, sıkıntılı durum"¹ anlamına gelmektedir. Ateşten gömlek tamlaması kişilerin savaşta sorumluluklarını, hissettikleri baskı ve acıyı yansıtmak için kullanılmıştır.

¹ <http://www.nedirnedemek.com/ateşten-gömlek-nedir-ateşten-gömlek-ne-demek>

Herkesin bir ateşten gömleği vardır, yani herkese acı veren bir durum söz konusudur. Ateşten gömlek, İhsan, Peyami, Ayşe ve milli mücadelede yer alan herkesin sırtındadır. Sırta giyilen bu gömlek, hem amansız bir vatan mücadelesinin hem de yakıcı bir aşk ateşinin gömleğidir. Ayşe, bu ateşten gömleğin hissedilmesinde önemli bir yere sahiptir. Ateşten gömlek artık tenden cana geçmiş, iyice derinlere işlemiştir. Ayşe'nin yüreklendirdiği birçok asker, ona karşı olan sorumluluklarından dolayı daha da çok acı çekmiştir. Özellikle Peyami, Ayşe'nin uğruna savaşa katıldığı gerçeği göz önünde bulundurulduğunda en çok acı çeken kişidir. *“Artık Ateşten Gömlek arkamda, ateşten kamçı Ayşe'nin elinde onun götürdüğü yola gidiyordum”*(Adivar,90). Peyami'nin yeni sorumluluklarla Ayşe'nin peşinden sürüklenmesi bir kadına teslimiyetçiliği çağrıştırmaktadır. Peyami, savaştaki sorumluluklarını bilmektedir, fakat savaşa Ayşe vesilesiyle katılmasından ötürü onun ateşten gömleği ve savaş amacı Ayşe'dir. *“Benim arkamdan bu ateşten gömlek hiç çıkmayacak, öldükten sonra da, ebediyen taşıyacağım. Fakat ben onu, o ateşi, o ıstırabı seviyorum Ayşe.”*(Adivar, 243). Peyami, arkasındaki ateşten gömleği ıstırap olarak adlandırmıştır fakat bu ıstırabı sevdiğini de dile getirmiştir. Öldükten sonra bile o ıstırabı çekeceğini biliyor olması ve asla o ateşten gömleği çıkaramayacak olması, Peyami'nin yaşadığı sıkıntıları ve acıları asla unutmayacağını ve bu acılı coşkunun geleceği de etkileyeceğini göstermektedir. Fakat bu acıları ve sıkıntıları sevdiğini Ayşe'ye iç monolog tekniği ile söylemesi, Ayşe'nin şahsı ve temsil ettiği amaç uğruna bu acılara katlandığını göstermektedir.

İdealleştirilmiş bir kadın figür olan Ayşe, ateşten gömleğin sırta geçirilmesinde başrolü oynamaktadır. İhsan ve Peyami karakterlerinin içlerini acıtan ve yüreklerini yakan aşkın ve vatan aşkının yarattığı duyguların yoğunluğunun, bir kadın üzerinden

aktarılması yine kadını yüceltmeye yönelik bir ifade tarzıdır. Bir kadına teslimiyetçilik, ona sahip olamamanın yarattığı yakıcı duygular ve çok güçlü bir vatan sevgisi, tek kadın figürü üzerinde toplanmıştır.

5.Kadın ve Aşk:

5.1.Ayşe ve Peyami:

İnsanlar aşkları uğruna kendilerini, kişiliklerini, hayata bakışlarını ve duruşlarını kısacası tüm hayatlarını değiştirebilmektedirler. Kadın veya erkek, aşk söz konusu olduğu zaman karşısındakine tapınma, onu idealleştirme çabasına girebilirler. Peyami'nin Ayşe'ye duyduğu aşk da, bu türden bir aşk olarak işlenmiştir.

Ana karakter Peyami, İstanbul'da varlıklı bir ailenin oğludur ve uzun yıllar yurtdışında kalarak İstanbul'a geri dönmüş, hayattan zevk almak için yaşayan bir karakterdir. Milli mücadele başlamadan önce odak figür Peyami, annesi tarafından kendisi ile evlendirilmeye çalışılan Ayşe'yi istememiş, hatta ondan kaçmıştır. Ayşe'nin İzmir'den kocasını ve çocuğunu kaybetmiş olarak Peyamilerin evine gelişiyle Peyami'nin ona karşı olan duyguları değişmiş, Ayşe şahsiyeti ile bir erkeğin gözünde yücelen bir kadın karakter olmuştur. *"Ayşe her gün bana yeni ve şayanı hayret bir kadın görünüyor. On sene evvel... evlenmekten korkarak Avrupa'ya kaçtığım bu kadının, bizim Avrupa taklidi kadınlardan daha ziyade şahsiyeti var."*(Adivar, 67,68).

Peyami'nin hayata bakış açısındaki ve kişiliğindeki değişimler Ayşe ile tanışmasından sonra başlamaktadır. Ayşe, Peyami'ye yalnızca masa başında çalıştığı ve cephede fiziken savaşa katılmadığı için sitem etmektedir. Peyami, Sakarya Cephesi'ne

tercümanlık ve savaş fotoğrafçılığı yapmak üzere gönderilmiş, daha sonra İhsan ve Ayşe'nin bulunduğu kolorduya giderek orada görevine devam etmiştir. Peyami, Ayşe'nin ideallerinin bir parçası olma çabasıdadır. “Herkes kendinde eksik olanı severmiş”² sözünü kanıtlarcasına Ayşe'nin sahip olduğu cesaret ve gözü peklik, Peyami'deki zayıf karakteri dengeleyerek onun hayatını yönlendirmektedir. Peyami'nin o güne kadar pek de ateşli bir şekilde var olmayan vatan sevgisi, Ayşe'ye olan sevgisiyle birlikte ortaya çıkmış ve kendini milli mücadelenin bir neferi gibi görmesine yol açmıştır. Ayşe, öyle bir kadın figürü olarak tasvir edilmiştir ki, umarsız insanların yüreklerinde bile bir ateş yakabilme gücüne sahiptir.

Peyami'nin Ayşe'ye karşı olan bu aşkın karşısında Ayşe, Peyami'yi güvenilir, biraz pasif ama gerçek bir dost olarak algılamaktadır. Peyami, Ayşe'nin İhsan'a özel bir duygu beslediğinden emin olmamakla beraber İhsan'ın Ayşe'ye karşı olan duygularından emindir. Balzac'ın söylediği gibi “Kendisi artık mutlu olamayacaklar için sevdiğinin mutluluğu sevinç olur”³. Peyami, kendini geri planda tutarak Ayşe ve İhsan arasındaki aşka tanıklık etmiştir ve bu şekilde Ayşe'nin mutlu olmasına göz yummuştur. Burada, bir erkeğin sevdiği kadın uğruna, ondan vazgeçecek kadar fedakarlık yapabileceği vurgulanmıştır.

Peyami ile Ayşe'nin arasındaki aşk, hiçbir zaman Peyami'nin Ayşe'ye olan ilgisinden öteye gidememiştir. Ayşe'nin ölümünden hemen sonra bir top mermisiyle parçalanan bacakları, Peyami'nin isyan etmesine sebep olmuştur. “*Ayşe, benim İzmir yolunda bacaklarımı bıraktığımı bilmedi.*” (Adivar, 177). Bu isyanda, kendini sevdiği kadına kanıtlayamayan bir erkeğin çaresizliği görülmektedir. Peyami aslında

² <http://www.e-motivasyon.net/Kisiler-Sayfasi.html>

³ <http://www.e-motivasyon.net/Kisiler-Sayfasi.html>

Ayşe'nin kimseyi sevmediğini düşünmektedir çünkü, kimse İzmir'e girememiştir. Sevdiği kadın artık fiziken yok olsa da, verdiği sözü tutmaya çalışan Peyami'nin zayıf karakteri, bir miktar övgüyle dengelenmiştir. *“Ben de, ben de senin için, İzmir için her azam kopuncaya kadar vuruşacağım”*(Adivar, 62)

Peyami karakteri, aşık olduğu kadın uğruna, cesaret örneği göstererek değiştirdiği hayat yolunda, onun gözünde varoluş umuduyla ölümle kucaklaşmış bir karakterdir. Peyami'de ifadesini bulan zayıf ve arka planda kalmayı tercih eden erkek tipi aslında kendini onaylamayan ve ölümden adeta zevk alan bir erkek tipidir. Bir aşk olgusu içinde incelendiğinde, bir erkeğin bütün hayatını değiştirebilecek kadar güçlü bir kadın karakter olan Ayşe'nin karşısında onu tanımadan önce idealleri bile olmayan zayıf bir erkek karakter oluşturulmuştur. Zayıf erkek – güçlü kadın bağlamında ele alındığında, kadının aslında karşısındaki zayıf erkekten pek de etkilenmediği görülmektedir. Kadının ne kadar güçlü olsa da, karşısında kendi kadar ya da daha güçlü bir erkek görme isteği geleneksel bir bakış açısını yansıtmaktadır. Ayrıca sadece platonik bir aşk kurgusunun olması bir erkeğin gözünde kadının sadece uzaktan sevilse de uğruna her şeyini verebilecek kadar yüceltebileceği fikrini ortaya koyma amacı taşır.

5.2.Ayşe ve İhsan:

Aşk, zorlukların, olumsuzlukların ortasında bile yeşerebilen bir duygudur. Kimi zaman karşısındakinin gücünden kimi zaman zayıflığından doğmaktadır. Kimi zaman korumacılığı kimi zaman da geri çekilmeyi gerektirir. Ayşe ve İhsan'ın aşkı da bu çerçevede ele alınmıştır. İhsan, Ayşe'yi İstanbul'da ilk gördüğünde ona aşık olmuş ve bu aşk, cephelerde devam ederek süregelmiştir.

*“Senin gibi herkes gibi ben de Ayşe sıtmasına tutuldum, ...
İzmir’e doğru yürümedim, herkes İzmir’e doğru giderken ben
Ayşe’ye doğru gittim Ta ilk günlerde rıhtımda onun yeşil
gözlerini, kırmızı dudaklarını gördüğüm an, bu cihanın zehirleri
kanıma, damarlarıma geçti.”(Adivar,192).*

Bu, cephede birlikte savaşan, ortak bir ideal uğruna bir araya gelmiş ve sonunda birlikte ölüme giden iki kişinin aşkıdır. İhsan, cepheden cepheye koşan bir asker, Ayşe de onun yanı başında bir hemşiredir. Önceleri Ayşe karakteri, kadınlık niteliklerinden arındırılmış olarak yansıtıldığı için bu aşk, tek taraflı bir aşk gibi algılansa da daha sonra yer yer Ayşe’ye yine de vatan sevgisi önde olmak koşuluyla kadınsı duygular eklenerek, bu aşka karşılık vermeye başladığı görülmektedir.

İhsan, Ayşe’yi bir yandan kıskanmakta bir yandan korumaya çalışmaktadır. Ayşe korumacılıktan sıkılan ve buna tepki gösteren bir kadın karakterdir. İhsan için *“siyah bir sır”*(Adivar, 54)dır Ayşe. İhsan, yaralanıp Eskişehir’de Ayşe’nin çalıştığı hastaneye gelene kadar, ne Ayşe’ye ne de başka kimseye açıklamadan bu aşkı kendi içinde yaşamıştır. Hastanede onunla ilgilenen Ayşe’nin şefkati, bu duyguların zirveye ulaşmasına neden olmuştur. *İzmir’e girersem benim olur musun söyle?”*(Adivar, 199). Ayşe, vatanı için çarpan kalbinin bir erkek için çarpmaya başladığını hissetmiştir. Ayşe İhsan’ın evlenme teklifini kabul ederken bile yine vatan sevgisi ön koşul olarak ortaya çıkarılmıştır. Böylece duygusal bir ilişki yaşatılması planlanan kadın karakter, vatanperverliğinden soyutlanmadan bu aşk içinde yer almaktadır. *“İhsan’ dedi, İzmir’e girdikten ve akdenizin kıyılarından yeşil İzmir için akan kanları tesit ettikten*

sonra istediğin zaman seninle evlenirim O ana kadar yemin et, kalbinin bütün ateşi sade İzmir'e gitmek için yanacak”(Adivar, 201). Ayşe'nin bu teklifi kabul etmesi ile güçlü-kadın güçlü erkek figürleri ortak bir amaç uğruna bir araya getirilmiş böylece örnek bir ilişkiye dikkat çekilmiştir. Bu, hem Ayşe ve İhsan'ın duygularının hem de vatan aşkının coştığı bir andır. Ancak bu insani duygular o kadar idealist duygularla iç içedir ki... Bu bağlamda ikisi de, kişisel aşklarını vatan aşkından ayrı görememektedirler.

İhsan bir gece Peyami'ye, Ayşe'ye olan derin duygularından, sırtında bir ateşten gömlekle nasıl yaşadığından ve ateşin artık içine işlediğinden bahseder. İhsan'ın Ayşe'ye duyduğu aşkla vatanına olan aşkı yakıcı bir şekilde bir arada gitmektedir. *“Ben demir gibi şeref ve haysiyete bağlı asker, utanmadan itiraf ederim ki; o bir gün bana “muhabereden kaç” diyeydi beş dakika sonra beynimi kendi ellerimle parçalamak şartıyla o söyledi diye hatt-ı harbi terk ederdim”(Adivar, 193). Ayşe karakterinin İhsan üzerindeki etkisi o kadar üst boyuta taşınmıştır ki, mücadeleye tüm kalbiyle bağlı cesur bir asker olan İhsan sevdiği kadın uğruna tüm ideallerinden vazgeçebilecek hale gelmiştir. Aşklarının ölümsüzlüğünün kanıtlanmasında, cephede aynı çadırın içerisinde ölmeleri önemli bir yere sahiptir. Bu ölümsüz aşk, hem birbirleri hem de vatanları için sürekli savaşan iki insanın aşkıdır.*

Ayşe ile İhsan'ın aşkı fiziksel bir aşk olmaktan kurtarılarak Ayşe karakterinin genel yapısı bozulmadan sadece duygusal boyutta ele alınmıştır. Kadınlığın yok sayılma durumu bu ilişki içinde biraz yumuşatılmıştır. Bir erkeğin, bir kadının kalbine ulaşması için aklına ideallerine de saygı duyması ve benimsemesi gerekliliği ortaya konulmuştur. Toplumda bir kadın için çok önemli sayılan dış görünüş ve dışılık

kavramları ile; iç güzellik, erdemlilik, onur, gurur cesaret, içsel derinlik gibi nitelikler yer değiştirmiştir.

6.Sonuç:

Milli mücadele yılları, Anadolu'nun kadını erkeği genci yaşlısı ile bir toplumun varoluş mücadelesi verdiği yıllardır. Özellikle kadınların bu yıllarda toplum içinde gösterdikleri güç, geleneksel “kadına bakış” kalıbını değiştirerek, toplumsal dengelerin yeniden ortaya koyulması açısından önemlidir Geleneksel kadın tipi, yerini daha modern kadın tipine bırakarak, toplumdaki kadına bakış düşüncesinin olumlu yönde değişmesini sağlamıştır. Kadınların toplum içindeki sosyal sorumluluklarının artması ve her alanda erkekle birlikte başa baş yol alması gerekliliği, çağdaş ve modern bir topluma ulaşmanın temel düşüncelerinden biri olarak yorumlanmaya başlanmıştır.

Kadın karakterlerin yapıt içindeki işlevleri açısından bakıldığında, yaratılan kadın figürleri; toplumsal yapının değiştirilmesi, kadınların toplum içindeki konumlarının yeniden yapılandırması ve erkeğin kadına bakış açısının değiştirilmesi açısından oldukça etkilidir. Toplumda aktif kadın kimliği belirlenmiştir. Artık sadece evde oturup aile hayatı ile yetinen kadın yerine sosyal hayatın içinde, ülke meselelerinden haberdar olan, aktif bir kadın düşüncesi yerleşmeye başlamıştır. Kadınlar, hemşirelik gibi toplum gözünde saygın bir yeri olan ulvi bir görev edinmişlerdir. Varlıklı sınıf kadınları ise vatandan vazgeçmiş ve mücadeleye karşı olan olumsuz kadın tipi olarak ortaya konmuş ve bu kadınlara eleştirel gözle bakılmıştır. Toplumsal kadın tipinin vatanperverlik, cesaret gibi manevi özellikleri yüceltilerek ortaya konulurken yine güçlü olmak, ölüme gitmek gibi “erkeksi” özelliklerden yararlanılmıştır. Milli

mücadelenin getirdiği toplumsal coşku ile kadın figürü abartılı bir biçimde ele alınmış olsa da, toplumsal düşünceye kültürel sınırları çok da zorlamayan modern bir kadın tipi yerleşmesine önyak olmuştur.

Sözcük Sayısı: 3938

7.Kaynakça:

- Adıvar, Halide Edib. *Ateşten Gömlek*, 1923, Can Yayınları, 27. Basım, Şubat 2014, İstanbul.
- <http://www.nedirnedemek.com/ateşten-gömlek-nedir-ateşten-gömlek-nedir>
- <http://www.e-motivasyon.net/Kisiler-Sayfasi.html>
- <http://muharipgaziler.org.tr/kadin-kahramanlar/>
- http://web.deu.edu.tr/ataturkilkeleri/ai/uploaded_files/file/dergi%2020-21/10%20Ahmet%20Yilmazz.pdf